

Павле ГАЗИВОДА

ПЕДАГОШКИ ПОРТРЕТ АНДРИЈЕ П. ЈОВИЋЕВИЋА

I УВОД

Каријера „учитеља Андра” почиње у његовој шеснаестој години живота, у Манастиру Морачи, 1886. школске године, а затим у Пољима Колашинским, Голубовцима, Чеву и Ријеци Црнојевића, гдје је, 1924. године, пензионисан. Његов живот у храму свјетлости трајао је до 3. јула 1939. године, када је умро и сахрањен на Ријечком граду. Трудбеник и прегалац „учитељ Андро” је свој рад посветио и науци. Објавио је преко 120 библиографских јединица: девет уџбеника, осам приповједака, 37 лирских пјесама, 30 народних прича, 528 пословица и 35 загонетки. Занимљиво је да је он своје педагошке огледе писао од 16. до 26. године живота. Од 1909. до 1926. године објавио је шест монографија на 1460 странаца. Од 1903. године је сарадник Југословенске академије знаности и умјетности у Загребу, а од 1909. и Српска академија наука и уметности у Београду.

Објавио је и 17 студија из педагогије и методике. Двије монографије „Домаће његовање и васпитање дјеце у Црној Гори”, Цетиње 1901. и „Слике из прошлости Цеклина” (коаутор Михаило Стругар), Загреб 1902, наишле су на жестоку критику његових савременика. У овом тексту ми ћемо дати акценат на расправу коју је, беспошtedно, о монографији, „Домаће васпитање дјеце у Црној Гори” објавио Саво Вулетић.

Очигледно научна компетентност Андрије П. Јовићевића долази након добијања упутстава од Јована Цвијића о методологији научних истраживања. На њега су утицали и Јован Павловић и Јован Ердељановић, што је, све скупа, дало обиман и драгоцјен допринос науци у Црној Гори из домена многих научних дисциплина.

Када је ријеч о педагошком портрету „учитеља Андра”, може се дати оцјена да је он задужио црногорску просвјету и као учитељ-практичар,

и теоретичар и предсједник учитељских удружења. Уџбенике је писао са Ђуром Поповићем, главним црногорским школским надзорником, једним од најплоднијих писаца уџбеника. Ми ћемо се ограничити на анализу огледа „Домаће васпитање дјеце у Црној Гори” и покушај Сава Вулетића да то дјело омаловажи.

Поред овог огледа (монографије), „учитељ Андро” је своје педагошко-дидактичке и методичке идеје објавио и у текстовима: „Особине народног учитеља”, „Учитељ у школи и ван школе”, „Учитељски положај”, „Нешто о школској ревизији и ревизору с погледом на учитеља”, „Кратак преглед основних школа у Црној Гори”, „Задатак основних школа и сметње школском напретку”, „Чувајмо се просвјетне трулежи и непотребне туђинштине”, „Значај учитељских удружења”, „Реферат о уџбенику историје и неки нови уџбеници”, „Упуство за предавање једне врсте рачунских задатака у II, III, IV разреду основне школе”. Он је педагошке проблеме груписао око три проблема: ко је носилац васпитних функција у школи, које садржаје треба предавати и како то чинити.

II

ОСВРТ НА ПЕДАГОШКИ ОГЛЕД „ДОМАЋЕ ЊЕГОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ ДЈЕЦЕ У ЦРНОЈ ГОРИ” АНДРИЈЕ П. ЈОВИЋЕВИЋА

Цетиње, К. Ц. Државна штампарија, 1901.

Вагање „Домаћег његовања и васпитања дјеце у Црној Гори” А. П. Јовићевића на педагошким теразијама нашега доба је двоструко незахвално. Прво, многа гледишта у њему изложена губе на актуелности. Друго, на ову публикацију је „изручен” жесток критички, немилосрдан, негативски суд Сава П. Вулетића, у „Књижевном листу”, број XI, 1901, на странама 382-390 (I дио) и броју XII, исте године, на странама 449-453 (II дио). Но, и поред тих ограничења, постоје ваљани разлози да се, проницљивим оком, и уз све мане, које критичар Сава П. Вулетић „драматизује”, у жељи да се обрачуна са „педагошким дометима” Андрије П. Јовићевића, да га „оцрни” у просвјетној јавности, сугеришући му да спали своја „сабрана” педагошка дјела – открију трајно вриједне идеје и савремена педагошка гледишта, која, смјештена у простору и времену марљивог аутора, и цијенећи сврху настанка ове књиге да помогне народу у његовању и васпитавању њихове дјеце, могу и данас бити врло употребљива, што ћемо даљом анализом показати, особито у породичном васпитању. Наравно, ван сваке је памети да се Андрији П. Јовићевићу, све до његове непосредне сарадње и прихватања упутстава за рад од Јована Цвијића, може, с обзиром на његово образовање и дотадашње иску-

ство, признати употреба пуне научне методологије и конзистентан научни систем у проучавању педагошких феномена, али, ни негирати, због тог недостатка, проницљив духовни дар, који сталним трагањем педагошке праксе, уз непрекидно учење и праћење литературе, нуди чињенице и спознаје како, ко да мијења, унапређује и радикализује школски живот у Црној Гори. Педагошки „рељеф Црне Горе, у периоду животописа Андрије П. Јовићевића, изузетно је богат. У *Просвјетли*, свеска I-XII, из 1900. год., Андрија П. Јовићевић у тексту „Значај учитељских удружења”, пише: „Учитељи су будилници народних идеја”. Наводи примјер када су Нијемци извојевали значајну и судбоносну битку да је један велики њемачки војсковођа тврдио да су ту побједу извојевали учитељи. „Кућа с родитељима и школа са учитељима треба да осигура народни напредак”: „Учитељ Андро”, очигледно, познаје и прихвата напредне просветитељске и социјалистичке идеје и тражи, готово надреалистички, да постану својина и педагошка оријентација свих учитеља. Он је, као предсједник Удружења учитеља, тражио да се учитељи сачувају од застоја, млитавости и дремежа. Упућује кристално јасне поруке: састајмо се, држимо предавања, усавршавајмо се и упознајмо се са оним што је и у тами. Даље, указује на значај јавних предавања за систематско усавршавање учитеља, за конструктивну критику, размјену искустава, праћење педагошке литературе. „Куцнуо је час, кад нам се треба ухватити у коло образованијег народа, па тешко нама, ако нас то коло баци у свој вртлог”.¹

Овим кратким уводом издвојили смо, несумњиво, актуелна педагошка размишљања „учитеља Андра”, и то из само једног кратког прилога, како бисмо указали на њихову трајну вриједност, и дијелом укротили „урагански” бој, који, на пољу педагошке науке, Саво П. Вулетић води са Андријом П. Јовићевићем. Но, „када се вода замути, треба се враћати правим изворима”, па ћемо стога у наставку анализе продубљеније понирати у Јовићевићев педагошки оглед „Домаће његовање и васпитање дјеце у Црној Гори”, објављен 1901. године на Цетињу, у Државној штампарији.

У првом дијелу анализе, изложићемо његова становишта, уз одређене коментаре, а затим, на крају прилога, и реалне „примједбе” Сава П. Вулетића, уз претјеривања, која, по нашој оцјени, имају за циљ да затру сваку вриједност овој публикацији и омаловаже, готово збришу, њеног аутора.

¹ А. П. Јовићевић, „Просвјета”, Цетиње 1900, стр. 97.

Мотив ове брошуре је да се, кроз проучавање особина народа, саопшти, а тиме и користи знање о многоструком и разноликом животу људи, сељака у његовању и васпитавању дјеце, мада је, како каже аутор, то немогуће потпуно обрадити, јер има разлике од племена до племена, од села до села, чак од једне до друге куће у истом селу. Дакле, без великих претензија „учитељ Андро” је сабрао своја 14-годишња педагошка искуства и нуди их као упуство за његовање и васпитавање дјеце, увјерен да могу имати двоструко значење: ширу примјену у народу и подстицај за даља проучавања другима „који би се овога или сличнога посла латили”.

Иако је, како стоји у Предговору, овај рад написан „за нашег сељака... којему треба да уђе у кућу”, његови домети и педагошке импликације су шири и траже озбиљнији третман и компарације са идејама и педагошком праксом времена у коме су настале, на ширим европским просторима.

Грађа је распоређена у два поглавља: прво *Његовање* и друго, *Васпитање*. У првом је обрађено осам, а у другом пет тема. Редосљед првог поглавља је:

1. Назори о дјечи;
2. Његовање бређе (дјетиње) жене;
3. Његовање рођенчета и матере му послјије рођења;
4. Његовање дјеце док проходају;
5. Његовање дјеце док почну школу посјећивати;
6. Његовање дјеце за вријеме школовања;
7. Његовање дјевојчица које не посјећују школу;
8. Његовање момчади и дјевојака.

У другом поглављу, распоред тема је следећи:

1. Васпитање дјеце док почну школу посјећивати;
2. Васпитање дјеце за вријеме школовања;
3. Васпитање дјевојчица, које не посјећују школу;
4. Васпитање момчади и дјевојака;
5. Назори о женидби и удадби. Спрема за друштво и јавни живот.

У „Назорима о дјечи” Андрија Јовићевић подвлачи природну жељу Црногораца да имају бројно потомство, наставак лозе, крви и имена, дјецу која ће на смртној ури од родитеља примити благослов да часно, храбро и поштено живе. Црногорцима је, каже он, тежа истрага, живот без потомства, него сиромаштина. Даље, аргументовано објашњава зашто

шачица малобројних Црногораца, у односу на прождрљиву масу њихових непријатеља, тежи да има што више мушке дјеце. Иако је то насушна потреба да се брани голи живот, да домовина има чврсти бедем храбрих чувара њених светиња, Црногорац није нехуман ни према женској дјечи. Када се рађа много дјевојака у кући, макар и озлојеђен, Црногорац ће рећи: „Тако је Божја воља”, увјерен да су херојства жена, попут сестре Батрићеве, Косовке дјевојке и мајке Југовића, у витешкој борби, пет вјекова дугој, шанса за женску чељад, за њен морални и људски промовитет. Та сурова, али етички висока свијест Црногораца да се стиде умријети на огњишту, а поноси и сматра за част свога потомства и свога имена погинути на бојишту, снажна је слободарска и патриотска инспирација новим покољењима. Свјестан да јунаке и људе рађа његов истински саборац, жена горштакиња, Црногорац дефинише свој идеал у стварању породице „двије шћери и четири сина”. Зна да ће најмање половина синова остати на бранику домовине. Иако га клети душманин сатире, преблаги га Бог умножава. Стога је разумљива порука аутора да Црногорац дјецу треба одњивити и одњеговати онако „како га дар природни, искуство и његове непроломне горе уче”, да код своје дјеце „усађује врлине јунаштва и љубави према вјери и слободи”.

Поента васпитног утицаја на патриотизам и родољубље трајно је актуелна, и Андрија Јовићевић је, у конотацији свих васпитних утицаја, подвлачи и истиче у први план. Занимљиво је казивање „учитеља Андра” и о трудној жени. Родбина и ужа породица су „бременитој” жени стварали физичке и психолошке олакшице за вријеме трудноће и самог порођаја. Чак је често „злогласна свекрва” чувала „бређу” снаху од сваког тежег рада, спремала јој најбоља јела, уз беспоговорну сагласност укућана, јер су сви знали да се дијете храни од мајчине крви, „од како затежа, па док дијете од сисе одбије”. У почетку трудноће свекрва учи снаху „да лагано иде, да не трчи или с висине скаче”. Ако дође до неприродног порођаја, условљеног тешким радом, непажњом према породици, „таква кућа је достојна највећег презрења”. Уз топле бање и народне љекове за лакши порођај користи се и сујевјерје народа, на примјер, ђевер не збори ништа, већ донесе гршти воде, и породиља три пута сркне из његових гршти, а он је покваси по челу и глави. Сам писац је то једанпут и сам радио „иако без икакве вјере у ту чаробну моћ, само да не повриједи осјетљиво расположење породиље и укућана у тако критичном стању”. Аутор указује на потребу брижности за дијете и подвлачи значај правилних поступака и хигијене, која штити, или, ако се не поштује, угрожава људско здравље. Породиљи се, уз јаку храну за јачање организма, дају: беванда, лимунада и „шуруп”.

На страни 20, „учитељ Андро” оштро упозорава оне родитеље који дјецу одмалена уче разним пороцима, који су, када постану навике, кобни за нормалан развитак дјеце. Ријеч је о узимању алкохола, јаких јела, кафе. Чак предлаже да се кафа поскупи како би била мање доступна. У томе је, очигледно, претеча наших савременика, мада се, уз сву скупоћу, кафа и данас масовно пије. Свјестан какав је значај правилног физичког развитка дјетета за његово духовно успеће, Андрија Јовићевић савјетује до појединости, чак понегдје и сувишно, како се, уз бригу и напор, развија „здрав дјечији организам”.

У 6. глави Првог поглавља, „*Њејовање дјеце за вријеме школовања*”, Андрија Јовићевић говори о обавезном школовању дјеце у Црној Гори, посебно наглашавајући жељу народа да школује потомство. Она дјеца која не заврше школу, заправо, нијесу ометена од родитеља, већ од немаштине. „Не, наш се народ отима о школу, и честе су молбе, па и давије, околу школа, отимајући се око њих, да се сагради на средини општине, племена, како би дјеца и из најудаљенијих села, у њу могла долазити”.²

Врло је значајно његово уочавање радне потребе за учењем у породици прије поласка у школу. Нажалост, оскудне су и породичне и друштвене могућности за темељитим васпитно-образовним радом. Његово становиште да дјецу треба учити писању и читању прије поласка у школу, наравно, они који то могу, оправдава за оно вријеме недостатак предшколског васпитања, мада је у савременој педагошкој науци дискутабилно, у основи се не одобрава. Постоје прикладне дидактичке форме да се на том узрасту, кроз дјечију игру, развија ментална основа, представе, перцепције, лексички фонд, „учи” у хармонији физичког и духовног развитка, без азбучних и словних симбола и механичког, често напорног читања, које, без разумијевања смисла прочитаног, разбија дјечје интересе и мотивацију за ту врсту активности када се пође у школу.

„Памтим да у Морачкој нахији ријетко које дијете дође у I разред, а да не зна читати и писати”. Овај податак, датиран, један вијек уназад, илуструје снажну вољу црногорског народа за просвјешивањем.

Чак и гдје су околности тешке, дјеца иду у школу. „Школовање дјеце почиње од седам, па до девет и десет година; а која су удаљена 1 и 1/2 и 2 сата, она почињу од дванаесте или 13, па и старија. Ја сам у Морачи имао у школској 1892/3. години око 10 до 15 војника, који су махом били у I разред; они су имали по 18,20 и више година”.³

² *Домаће њејовање и васпитање дјеце у Црној Гори*, стр. 44.

³ *Ибидем*, 45.

Јовићевић врло детаљно описује однос родитеља према исхрани и одијевању школске дјеце, што је посебна породична брига, како би се сачувао „образ” куће, а дијете лишило стида међу ђацима и учитељем. „Учитељ Андро” скреће пажњу и на значај личне хигијене сваког ученика и дужност учитеља да у том погледу стално просвећују родитеље. „Старе неправилне појмове и предрасуде треба истурати, а нове усвојити и чути глас, савјет и поуку представника нове културе, која и дјелом и ријечју сију у народ сјеме које ће благотворно утицати на будућа покољења.”⁴

Учитељски позив је света дужност. Давати рђав примјер је велики гријех. Повлађивање манама народа је зла коб учитеља.

У припреми младежи да радо узме оружје за пас, свако момче већ у 13. или 15. години „левор”, ради слободе и љепше будућности, има пуно оправдање за ондашње прилике, мада се, добијање оружја глорификује као најважнија, или понекад једина врста промоције младића.

Учитељи и свештеници су дужни да примјером, дјелом и ријечју буде народ из дријемежа, просвећују га, позивају у коло напредних народа. „Пренимо се, да нас то озбиљно коло не баца у судбоносни вртлог”⁵

У II поглављу „Васпитање”, Андрија, П. Јовићевић указује на поступност у васпитном раду. Полази од породичне комуникације, говора и једноставних, блиских ријечи, од којих шири даљи утицај. Први васпитач је, по његовом мишљењу, „или боље рећи учитељ”, мајка.

Указује на потребу исправног говора у породици, јер дијете опонаша све што чује, чак и ружне ријечи, чему се многи родитељи чуде, чак су изненађени, а не воде рачуна како међусобно говоре, односно да дјеца те ријечи механички изговарају, без, ако им се на то не укаже, разлике лијепог и ружног. То је нарочито карактеристично за млађи узраст, зато је паметније одређену негативну васпитну радњу заобићи, него исправљати њене посљедице. Јер неки родитељи, шале и смијеха ради, уче своју дјецу псовкама, непримјереном понашању, што, како се зна, прераста у навике, и у додиру са другом дјецом са таквим назорима и односом, често води у деликвентно понашање. Има много прикладнијих форми и садржаја за породичну забаву него што су дјечије псовке и њихови наивни поступци, чак, треба указивати на лоше примјере неваљале дјеце и штету од таквог понашања. Наравно, васпитању дјеце шкоди и свака крутост, дириговање, строгост, а особито физичке казне, зато је нужно помоћи дјецу да имају срећно и радосно дјетињство, без фрустрација и суровости.

⁴ *Ибидем*, 52.

⁵ *Ибидем*, 59.

Значајно је подвући залагање „учитеља Андра” за правилно васпитавање дјеце и њихово међусобно дружење, дакле, развој социјализације. Мјесто и улога породице у том смислу су незамјењиви. Јовићевић даје и упуства како треба васпитавати дјецу за нормалан живот, па каже: „Живот који је пун покваренијех обичаја, служи на саблазан. Зато не дајмо да нам дјеца распуштено расту... не дајмо да се зло развија, него га у клици затримо”, а затим, указује на потребу праћења свих дјечијих поступака и реакција и како ћемо их успјешно васпитавати: „Ако не чинимо пред њима оно што би могло на њих рђаво утицати; ако им само добре примјере дајемо; ако их од злога друштва клонимо, од зла уклањамо, а на добро упућујемо, како ријечима тако и дјелима и примјером. Тежак је ово задатак, али је свет; тај је задатак наша морална дужност коју морамо пошто-пото испуњавати у интересу напретка нашега подмлатка”⁶ „Дјецу не треба ни клети ни срамотити, као ни кумити ни молити кад нешто треба да учине, већ им то образложити, показати и увјерити их у потребу и корист од такве радње.

„Дјеца се јако кваре, кад их једно за рђаве поступке кара, а друго мази и опрашта. Онда се дијете осјећа као да је на правди кажњено; а то је тешко опасно, колико га и не кажњавати. За то милујмо дијете само онда кад је достојно миловања, а карајмо онда кад је достојно карања”⁷

Иако у послушности дјеце види извор свих врлина, стичемо утисак да „учитељ Андро” под овим појмом подразумијева и дјечију разборитост, слободоумље. Иначе, без те одреднице, ова теза је из арсенала режимске, буржоаске педагогије, што је, за она времена, нормална појава.

Оно што не може издржати савремену критику јесте залагање Андрије Јовићевића за примјену физичких казни у васпитању дјеце. „Ову (мислим на тјелесну – подвукао П. Г.) казну дијете добро упамти и ње се већма сјећа и плаши, него ли свијех клетава, вике, граје, натресања и кумљења”⁸ Додуше, он у наставку помиње укор, опомену и друге мјере покуде, али није имао снаге да осуди физичке казне. Скреће пажњу, истина, родитељима да не примјењују грубе физичке казне: ударање по глави ногама, чупање ушију и косе.

Што изненађује, не прави разлику у примјени физичких казни између мушке и женске дјеце. Интересантно је његово гледање на појаву пушења дјеце и омладине. То он осуђује као штетну појаву, и за оне који не

⁶ *Ибидем*, 64.

⁷ *Ибидем*, 65.

⁸ *Ибидем*, 68.

пуше каже: „То су срећни родитељи здравих синова, који су за сваки и тјелесни и умни рад, способни и својему и свакоме од користи”.⁹ Јовићевић, чак, апелује на органе власти да сузбију пушење као велико народно зло, а савјетује родитељима и учитељима да престану пушити.

Он сасвим оправдано критикује и оне родитеље који дјецу, прије поласка у школу, плаше учитељем и школом. То често утиче да поједина дјеца већ на старту школу доживљавају као тамницу, а учитеља као тирјанина.

Занимљиво је да Андрија Јовићевић у овом спису, иако је аутор уџбеника из наставе религије (поред осам других уџбеника), критикује оне родитеље који се у васпитању дјеце користе разним митолошким лудо-ријама: вилама, вјештицама, ђаволима и бабарогама.

Залаже се, такође, за морално чврсте и карактерне личности. Савјетује родитеље да на вријеме кроте дјечје пороке: лаж, себичност, дрскост, туче, непоштовање других и да их уче истини, човјекољубљу, поштењу. „Родитељу!... не жали ни труда ни трошка, ни силе ни снаге, да дјеца твоја буду најљепши украс породице твоје, огледало доброте, поштење, постојанство и послушност”.¹⁰ То је дуг и према човјечанству и светом родитељском позиву.

Он васпитању придаје већи значај него образовању. Образовати се може и највећи, али је важније бити частан човјек. „Образовање богати ум, а васпитање срце и душу; и боље је имати добро срце и душу, него ли само богати ум...”, јер је знање са окорјелом душом извор свих зала. Уочава, што је врло битно, везу између васпитања и образовања! „Но, опет, нема веће среће за човјека, но кад су у њему оба дара Божија уједињења”.¹¹ „Многи родитељи мисле да се све мане могу у школи искоријенити” – каже Јовићевић. I, наравно, указује на погрешност таквог става, јер без праве сарадње учитеља и породица, нема правилног васпитања.

„Учитељ Андро” критикује оне родитеље који не долазе на родитељске састанке, који су мјесто и прилика да се родитељи и учитељи међусобно информишу и договоре о заједничким васпитним мјерама и поступцима, особито према оној дјечи која заостају у учењу или су лошег васпитања. Нажалост, и тада, и данас на родитељске састанке не долазе родитељи слабих ученика. Родитељи примјерних ђака редовно похађају школу и консултују се са учитељем о резултатима рада и опхођењу своје дјеце.

⁹ *Ибидем*, 72.

¹⁰ *Ибидем*, 79.

¹¹ *Ибидем*, 80.

Када је ријеч о школовању женске дјеце, Јовићевић наглашава да има подозрења родитеља према заједничком учењу мушке и женске дјеце. Много је више оних родитеља који своју женску дјецу шаљу у четврти разред женске основне школе: на Цетињу, у Подгорици, Никшићу и Бару. Елементи васпитања дјевојчица су и учење скромности и стида. Очигледно, са више опреза се шаљу у школу женска дјеца. За њихово оспособљавање од посебног је значаја ручни рад. „Жену, која не умије у руке радити, зову чојкан”.¹²

Страх неписмених родитеља да њихова школована дјеца изгубе послушност и поштовање, или се одају недоличном животу, може се једино уклонити ако се родитељско васпитање настави у правцу школског васпитања, ако то родитељи могу и знају, или, ако су немоћни, траже помоћ и савјете од просвећених људи.

О скупинама омладине у дугим зимским ноћима, гдје се разговара, игра, пјева, весели, Андрија Јовићевић има доста резервисан став. По његовој оцјени, двоструко шкоде здрављу, јер се одржавају у тијесним и неудобним кућицама, а, нијесу препоручљиви ни за чување морала. На тим скуповима све „ври”, мокри и знојави, младићи и дјевојке удишу покварен ваздух топле собе, а затим излазе на мраз; та сијела покрену све страсти бурне природе. Он, додуше, није за забрану таквих скупова, али препоручује на њима присуство што више старијих људи, како би се, на заборавне и оне који претјерују у слободном понашању, оставио већи надзор и могло директно утицати. Оправдање за овакво неповјерење према омладини „учитељ Андро” види у бројним изопаченостима живота и ризику да млади људи не посрну у тим преломним годинама живота. Без таквог објашњења и аргументације, овакво становиште би било доста конзервативно. Каже: „Овај је свијет пун ништавила, пун најгоре помисли и дјела”. Стога сугерише родитељима да брину за свако дијете, за сва покољења омладине. Дјевојкама у васпитању треба поклонити посебну пажњу. „Родитељима” – каже – „посебно мајкама, нека је у свету дужност на ово као и на све друго пазити, и своје дјевојке сачувати и одњивити у чистоти и поштењу, оградити их од пријекора са невиношћу, спремити их за будуће честите мајке, облагородити њихово срце, оплеминити им чувства, навикнути их на добротинство, примјерна дјела и угодни живот – како би дјевојка, то огледало куће, била достојна мајка будућег нараштаја и примјерни украс нове фамилије”.¹³ Многи од ових

¹² *Ибидем*, 87.

¹³ *Ибидем*, 98.

захтјева имају трајну педагошко-друштвену вриједност, особито у области моралног васпитања. Наравно, модификовани и осавремењени.

Наводећи примјере ране и касне вјеридбе и брака, „учитељ Андро” препоручује народну изреку „да се не треба женити ни удавати докле се кости учврсте”. „Ожени се од човјека (поштена), а дадни дјевојку гдје има што да једе”. Жудњу неких младића да се жене кћеркама главара, како би били виђенији и признатији, Андрија Јовићевић кроти сљедећим савјетом: „Боље би момчад учињела, особито наши сељаци, да се толико не јагме за капетанове, попове, командирове, војводине и сердареве кћери, ако их не познају као вриједне и поштене домаћице, јер оне својим нерадом и немаром могу унатраг замити кући и сиромашном и богатом сељаку”¹⁴ „Сиједи грану поред себе” - каже наш народ. Црногорци не воле ускогаће, јер су им они били често невјерни. Они воле јунаке, поштене и паметне људе.

Повод за оваква размишљања Андрија П. Јовићевић види у понашању потомства имућних и влашћу опијених друштвених слојева, што с правом критикује, али доста поједностављено, на неком утилитарном основу, упућује момке и дјевојке при стварању брачне заједнице, што, без пуне емотивне опередијељености и разумијевања, није у складу са људским слободама, са људском срећом.

Очигледно је да смо, уз све вриједности ове књиге, указивали и на њене недостатке и ограничења, хронолошки их распоређујући, остављајући неке и уз критички осврт Сава П. Вулетића.

Занимљиво је да је врло обиман приказ Сава П. Вулетића на књигу Андрије П. Јовићевића „Домаће његовање и васпитање дјеце у Црној Гори”, објављен, чак у два броја, у „Књижевном листу” и поред „Просвјете” и других просвјетних гласила. Ово напомињемо и зато што је Сава Вулетић, у свом оштром критичком осврту, наглашавао педагошко – књижевни аспект овог Јовићевићевог рада. Поред стручно педагошких, он Јовићевићу упућује и озбиљне језичко – литерарне примједбе. Језичке су умјесне, али када је ријеч о литерарним, ко пажљиво чита књигу, лако ће уочити да Јовићевић и нема неких претензија. Уосталом, то би битно мијењало и карактер књиге, која има, то аутор сасвим прецизно наводи на њеном почетку, у Уводу, сврху да да упутства обичном свијету, сељаку, како да његује и васпитава своје потомство.

Сава П. Вулетић истиче да писац књиге, у „Назорима о дједи”, нуди фразе, „често опјеване”, као и елементе из „Библије”: „Црногорац своје ди-

¹⁴ *Ибидем*, 101.

јете љуби као себе и више од себе”. Он указује и на неке контрасте. „Црногорац се Богу моли да му да што више дјеце, јер му је то пријека потреба”.

Прихватљива су гледишта Сава Вулетића о многим непрецизностима у појединим формулацијама, поједностављеним, честим и опширним понављањима, чак и научним, нетачностима према познатим исходиштима у педагошкој теорији, до оних о недовољној систематичности. Али тако срочена, „напад” су на књигу, без икаквих добронамјерних мотива и критичке толеранције.

С. Вулетић жестоко приговара на поглавље о „Његовању трудне жене”, одбацујући митске и гатачке поступке у том чину, које као илустрације у књизи наводи А. Јовићевић. Међутим, о тим примјерима се и сам Јовићевић негативно изјашњавао. Додуше, поента је, по мишљењу Вулетића, да учитељ сузбија сујевјерје, а не да га подржава.

Сваку непрецизност и нелогичност С. Вулетић, добро уочава. Замјера писцу да незналачки оцјењује хигијенске породичне прилике (посебно истиче уредност жена у Зети у односу на друге крајеве у Црној Гори), а особито критикује став да та естетско – хигијенска компонента ничим не условљава моралност људи. „Код гладуна варошких је сто на сто пута више неморалности, но код оних у глибу огрезлих сељака”.

Спорно је, по мишљењу Вулетића, што Јовићевић одобрава да сељаци купују буквар и таблицу и уче дјецу читати и писати прије поласка у школу. Та примједба је сасвим оправдана и данас, јер ко научи погрешно читати и писати, ван организованог педагошког процеса, то се тешко исправља.

У поглављу о „Васпитању” С. Вулетић приговара на неке непрецизности из психолошке науке: о вољи, срцу и уму. Ту претјерује, јер Јовићевић ријеч срце узима као фигуру којом означавам људска осјећања.

Умјесни су приговори о послушности дјеце. Ако је за Јовићевића „послушност извор свих врлина”, за Вулетића је и извор многих зала, јер „Подлаци, нпр. лијепо слушају оне од којих зависе, без обзира на то да ли је та послушност моралан или неморалан посао и са послушношћу често обрљају образ и поштење”.¹⁵

У одјелку „Васпитање момчади и дјевојака”, А. Јовићевић каже „да домаће васпитање има јачи утицај на нешколоване, но на школоване младиће, јер су они други развратни и галијотасти”. „Ако је истина ово што писац наводи, онда је жалосна наша данашња школа” – реплицира С. Вулетић.

¹⁵ „Књижевни лист”, С. Вулетић, Свеска XI, Цетиње 1901, стр. 389.

С. Вулетић упозорава на 103. страницу Јовићевићеве књиге, на којој се, како он каже „потире све оно што је раније у књизи рекао о систему црногорског домаћег и друштвеног васпитања, јер ако су заиста Црногорчеви назори о свијету – о животу онакви какви се на овом мјесту цртају, не може бити ријечи о оној такорећи покварености наше младежи, коју је г. Јовићевић на неколико мјеста у својој књизи истакао”.

Повод за овакву оцјену С. Вулетић налази у негативном понашању младежи по сијелима, ризик да се дјевојке и младићи, без родитељске контроле, не ослободе превише и учине што ружно – о чему размишља А. Јовићевић. Међутим, Јовићевић, на страни 103. истиче: „Црногорац још жели живјети духом и животом горштака; он воли простоту своје домовине и своје куће; њему је мио живот прадједа, који је мрзио кинђурење и лукавство, подлост и ништавило, неваљалство и безобраштину”.

С. Вулетић каже да је породично васпитање ствар практичне педагогије и не може се о њему расправљати без стварних животних прилика, које су у Црној Гори биле специфичне одвајкада, јер је Црногорац онакав каквог га је створило вријеме и околности, управо, важећи принципи. Треба нових генија да те принципе ускладе са савременим захтјевима васпитања, а то могу људи који су педагошки (теоријски) образовани, што није случај са А. Јовићевићем. „Црногорски народ је још чедан – тврди Вулетић – иако има „културтрегера”, који кваре наше народне назоре о моралу”. Овим ставом, уз све жустре приговоре, макар и против своје воље, дјелимично одобрава негативне ставове Јовићевића о сеоским скуповима момака и дјевојака. Сијела са гулама јаворовим су без тих мана.

ЛИТЕРАТУРА

- „Просвјета”, 1900, Цетиње;
А. Јовићевић: „Домаће његовање и васпитање дјецe у Црној Гори”, Државна штампаријам, Цетиње, 1901;
„Књижевни лист”, С. Вулетић, свеска XI, Цетиње 1901;
Душан У. Мартиновић, Портрети I, Цетиње, 1983;
Др Павле Газивода: *Зборник радова њоводом 50 јодишњице смрти Андрије П. Јовићевића*, Цетиње л 989.

Pavle GAZIVODA

PEDAGOGICAL PORTRAIT OF ANDRIJA P. JOVIĆEVIĆ

Summary

By our opinion, besides in some elements sound, but much more tendentious and “rival” critic given by Savo P. Vuletić on the pedagogical essay of Andrija P. Jovićević “Home care and nurturing of children in Montenegro”, this essay is not to be finally “discarded”, nor it is meant, as Vuletić sustains, for bonfire.

On the contrary, by its full connotation it includes actual profiles, especially within the area of moral, patriotic and family nurturing. Even more, the essay is of unique value, besides all its constraints and misleads, indicating how healthy life environment can be created in nurturing of children and youth, how the problems and life troubles are to be surpassed, as to avoid for the rises and falls, fortune and mourn experienced later in life, to lead to the gray and total existential pointlessness.

Such an alert stays also nowadays. The young people are creatures that generate changes and needs, who always have to strive to achieve something better and more beautiful.